

Рябченко В.І. Механізм ціннісного розколу між населенням сходу й заходу України: як це робиться й кому це вигідно / В.І. Рябченко // Вища освіта України : Теоретичний та науково-методичний часопис. – № 2. – Додаток 1 : Наука і вища освіта. – Київ, 2013. – С. 401-421.

Стаття викладена в авторській редакції (на момент подання до друку)

УДК:323.71:329.17:325.86:323.11(447.6/.7:477.8)

РЯБЧЕНКО Володимир Іванович, кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу соціальних проблем вищої освіти та виховання студентської молоді Інституту вищої освіти НАПН України

МЕХАНІЗМ ЦІННІСНОГО РОЗКОЛУ МІЖ НАСЕЛЕННЯМ СХОДУ Й ЗАХОДУ УКРАЇНИ: ЯК ЦЕ РОБИТЬСЯ Й КОМУ ЦЕ ВИГІДНО

В публікації здійснена інтерпретація механізму сучасного ціннісного розколу в Україні як навмисного маніпулювання свідомістю українських громадян на розбіжностях їхніх світоглядних цінностей, які вони успадкували в минулому. Обґрунтовано недопустимість нагнітання ціннісного розколу в будь-які способи, оскільки це реально загрожує не лише цілісності України, яка за всіма показниками є унітарною Державою, а і її незалежності. Запропоновано шлях блокування ціннісного розколу через взаємне порозуміння і толерантність заради миру й спокою в спільному державному домі та запровадження в ньому суспільної справедливості, яка може знівелювати ностальгію за цінностями минулого й вивести українське суспільство зі стану аномії, в якому воно перебуває небезпечно тривалий період.

Ключові слова: Україна, незалежність, унітарність, населення, націоналізм, парадокс, політика, розкол, свідомість, світогляд, цінності, шовінізм

Рябченко В.И.

Механизм ценностного раскола между населением Востока и Запада Украины: как это делается и кому это выгодно

В публикации осуществлена интерпретация механизма современного ценностного раскола в Украине как умышленного манипулирования сознанием украинских граждан на разногласиях их мировоззренческих ценностей, которые они унаследовали в прошлом. Обосновано недопустимость нагнетания ценностного раскола в какие либо способы, поскольку это реально угрожает не только целостности Украины, которая за всеми показателями есть унитарным Государством, а и её независимости. Предложено путь блокирования ценностного раскола через взаимное понимание и толерантность ради мира и покоя в общем государственном доме и утверждение в нём общественной справедливости, которая может нивелировать ностальгию за ценностями прошлого и вывести украинское общество из состояния аномии, в котором оно пребывает опасно продолжительный период.

Ключевые слова: Украина, независимость, целостность, население, национализм, парадокс, политика, раскол, сознание, мировоззрение, ценности, шовинизм.

Rjabchenko V. I.

The mechanism of values breakdown between the population of Eastern and Western Ukraine: the way it is done and who gets the profit

The publication deals with the problem of interpretation of the mechanism of modern values breakdown in Ukraine as a deliberate manipulation of Ukrainian population mind based on the differences of their world view values which had been inherited. The restriction of any imposing the values breakdown, as it is a real threat not only for Ukrainian unity, which is a unitary state, but for its independence, has been proved. The way of prevention the values breakdown through mutual

understanding and tolerance due to the peace in the state justice in community that must soften the nostalgia for former values and bring the Ukrainian society out of long-term anemia has been proposed.

Key words: Ukraine, independence, unitary, population, nationalism, paradox, politics, breakdown, mind, world view, values, chauvinism.

Актуальність проблеми, яка винесена в назву публікації не потребує розлогого обґрунтування за своєю очевидністю в сучасній соціальній дійсності, яка твориться на теренах України за роки її новітньої державної незалежності. Парадокс історичної ситуації в становленні й розбудові незалежної державності полягає в тому, що Україна знову наступає на історичні «граблі» внутрішнього суспільного розбрату, через які вже не раз у минулому спотикалась і розвалювалась її державність. Цей парадокс, відповідно, й актуалізована проблема посилюється тим, що на початку утвердження Української державності українське суспільство в цілому й влада та народ зокрема було більш консолідованим, згуртованим, цілісним, аніж на двадцять другому році її становлення. Здавалося б, що цілісності України як унітарної держави ніщо не мало б загрожувати, окрім зовнішніх по відношенні до неї чинників і суб'єктів, для яких її державна незалежність є не вигідною. Адже для федералізації України, ідея якої перманентно підігрівається в суспільній свідомості, немає ні історичних, ані будь-яких реальних підстав. В Україні немає регіонів хоча б масштабу її нинішнього обласного поділу, в яких з давніх історичних часів проживало б населення, що за своєю чисельністю переважає український етнос. Окремі населені пункти є, але регіонів немає. Отже, федералізація України за етнічними ознаками можлива лише в межах окремих населених пунктів чи, щонайбільше, сільських районів. Доцільність такої федералізації важко обґрунтувати, оскільки вона є абсурдною.

Але є критерії більш переконливі, за які чіпляються недоброзичливці Української Державної Незалежності й прагнуть роздрібнити Україну на федеральні регіональні «удільні князівства» як то сталося у Київській Русі, коли одна з найпотужніших тодішніх європейських держав у результаті внутрішніх дезінтеграційних процесів зникла з карти світу сама по собі, розчинившись в інших державах та прирікши корінний етнос на довічне гноблення й витравлення з його душі українського ества, у першу чергу рідної мови та літератури. Очевидними є декілька ознак, за якими різняться між собою регіони України, зокрема за: розвитком промисловості та рівнем урбанізації; мовами; цінностями; конфесіями. При цьому найбільш контрастно за сукупністю ознак відрізняються між собою західні області від східних і південних областей України [2; 3; 10].

Формат публікації не дозволяє висвітлити системний аналіз розбіжностей між регіонами Заходу й Сходу України за всіма названими вище ознаками. Тому ми зосередимо увагу на одному з найгостріших протиріч, а саме ціннісному, яке не лише має місце в свідомості населення в силу географічної, історичної та економічної зумовленості розвитку цих регіонів, а й від виборів до виборів культивується в цій свідомості чинними політиками, які гуртують навколо себе електорат в такий небезпечно руйнівний для суспільства спосіб під девізом охлократичного штибу «Наших б'ють!». Оскільки вибори у нас відбуваються не лише регулярно, а й достроково, а політтехнологічні засоби культивування ціннісних розбіжностей у масовій свідомості населення регіонів з кожним разом стають все більш цинічно агресивнішими й підступнішими, тому не буде перебільшенням кваліфікувати ці розбіжності як ціннісний розкол населення України на «своїх» і «чужих».

Аналіз останніх досліджень і публікацій із зазначеної проблеми показує, що більшість її дослідників в своїх оцінках і висновках схиляється до того, що ціннісний розкол між Сходом і Заходом України зумовлений історично, політично, економічно, релігійно, нарешті культурно й мовами [1; 2; 3; 5; 6; 10; 14; 15]. Це збігається з концепцією зіткнення цивілізацій С. Хантингтона, зокрема східної і західної, лінія розлому якого проходить по території України, якій випала геополітична доля бути своєрідним буфером між цими цивілізаціями [18]. Важко не погодитись з дослідниками, які стверджують, що ціннісні

розбіжності між населенням Сходу й Заходу України залишились би такими й не переросли в ціннісний розкол, що загрожує цілісності унітарної Української держави, якби на цьому не спекулювали супротивні між собою політичні угруповання, гуртуючи в такий антидержавний спосіб навколо себе електорат[1; 3; 5; 6; 15].

В цілому огляд літературних джерел засвідчує, що більшість публікацій висвітлюють різнобічні аспекти наявності ціннісного розколу між населенням Заходу й Сходу України, його реальних загроз для української державної незалежності. Але недостатньо, на наш погляд, приділено уваги аналізу механізмів ціннісного розколу та пошуку конструктивних шляхів і засобів блокування їхньої руйнівної дії для сучасного українського суспільства.

Тому *метою й основним завданням нашого дослідження*, яке частково висвітлюється в цій публікації, є аналіз механізмів ціннісного розколу сучасної України й віднаходження шляхів та засобів, які б, як мінімум, дозволили заблокувати руйнівну дію цих механізмів для української державної незалежності, а як максимум, сприяли консолідації українського суспільства не лише на даному етапі його розвитку, а й у віддаленій перспективі.

Виклад основних положень дослідження за визначеною темою полягає в наступному. На рівні суспільної свідомості не відбулося адекватної рефлексії щодо маніпулювання свідомістю й навмисного підігрівання та штучного роздмухування цього розколу, заручниками якого стали пересічні громадяни України. Свідченням того, що теоретична, політична й громадянська свідомість блукають манівцями, а суспільна свідомість й зокрема масова свідомість громадян України, незалежно від їхньої національності, спотворено деформована облудними міфами й стереотипами, а тому й неадекватна в результаті цинічного маніпулювання нею, є парадоксальна ситуація, яка склалася в Україні й має такі очевидні прояви:

- дезінтеграційні процеси, що розколюють Україну, з часу набуття нею Державної незалежності не слабіють, а з кожним роком посилюються;

- антагоністичне налаштування й протистояння населення відбувається під проводом чинних політиків, які гуртують навколо себе регіональний електорат, тим самим не дбаючи за майбутнє державності України, завдяки якій вони стали заможними, набули поважних соціальних статусів та всіляких інших благ, а з втратою цієї державності в результаті її розколу прирікають себе на політичне ніщо та історичне небуття й забуття й неможливість користування суспільною владою в тих масштабах, які надала їм нинішня Українська держава;

- гноблені й знедолені громадяни України в своєму ціннісному протистоянні мешканцям супротивних у ціннісному вимірі регіонів гуртуються навколо своїх гнобителів, тобто тих можновладців і політиків, які реально їх зрадили, знедолили й продовжують несправедливо визискувати, цинічно видаючи при цьому захисниками їхніх інтересів;

- ціннісне протистояння між населенням Сходу й Заходу України, яке все більше набуває ознак ворожнечі, у форматі свого розгортання по суті є боротьбою за й проти радянського минулого, яке не лише минуло, а й ніколи не повернеться незалежно від того, хто й як його шанує та захищає на Сході чи ганьбить та засуджує на Заході України. Отже, це віртуальна боротьба на рівні свідомості, яка в реальності пересічним громадянам нічого не дає, а лишень розпорошує на нінащо суспільну енергію й породжує розбрат між населенням України, на чому мають зиск лише ті суб'єкти, що дориваються до суспільної влади в такий цинічний спосіб, а також вороги Української державності, що прагнуть в будь-які способи її розвалити й викреслити раз і назавжди з історії людства;

- ідеологи й пропагандисти російського шовінізму, під прапорами яких об'єднались різного калібру, але однакового українофобського штибу суб'єкти, серед яких чимало етнічних українців, що не гребують ніякими методами в приниженні, спотворенні й паплюженні історії українського народу, його мови й державної незалежності, широким фронтом ведуть наступ на демонтаж Української держави, перехопили ініціативу в українському соціальному просторі й звинувачують в усіх бідах і злигоднях, від яких

потерпають пересічні громадяни України, українських націоналістів, Тараса Шевченка, Лесю Українку та Івана Франка як найавторитетніших провідників української національної ідеї, і державну незалежність України, що посприяла розвалу Радянського Союзу;

- агресивні прояви російського шовінізму в державній особливо в регіональній політиці України як посягання на державний статус української мови й приниження та пригнічення в цілому української культури й історії українського народу сприймаються за норму російськомовними громадянами східних і південних регіонів, в тому числі етнічними українцями, що цураються материнської мови, а на вияви українського націоналізму як цілком природної реакції, спрямованої на захист від нищення та асиміляції рідної мови й культури чіпляється ярлик нацизму, що рівняється фашизму. Отже, перевертати все з ніг на голову, перекладати заподіяні зlodіяння проти України й українського народу з хворої голови на здорову – це ще одна парадоксальна норма нашої сучасної соціальної дійсності;

- і насамкінець, обминувши інші внутрішні суперечності, найбільш загрозливий для історичного буття України як незалежної Держави інтегрований зовнішньополітичний парадокс, що полягає в тотальній експансії українського соціального простору, особливо його гуманітарної сфери, включаючи церковну, з боку Росії й відсутності будь-яких натяків на прагнення української держави у відстоюванні в цьому сенсі хоча б незначного паритету для України й, перш за все, у мовному питанні[13]. Пасивність української держави й зокрема її провідних політиків у відстоюванні паритету України в гуманітарній сфері й особливо в мовному питанні призвела до того, що Росія, здійснюючи повномасштабну експансію українського мовного, культурного, інформаційного, релігійного простору, звинувачує на цей рахунок в усіх смертних гріхах Україну. Зокрема, захист цілих регіонів України від подальшої русифікації під виглядом утвердження в них двомовності, яка була запроваджена в масову свідомість мов своєрідний троянський кінь, з допомогою якого в російськомовних регіонах має залишитись у вжитку тільки російська одномовність, оскільки українська мова там не встигла відродитись і закріпитись, російські проімперські шовіністично налаштовані політики інкримінують як злочинну дискримінацію проти національних меншин, безумовно російських, що проживають в Україні, й розцінюють це як вороже ставлення до Росії з боку України. У такий спосіб активної оборонно-наступальної політики перекидання звинувачень з хворої голови на здорову російській політиці та ідеологи російського шовінізму вдало маніпулюють свідомістю не лише прихильників російськомовності в Україні, а й громадян Росії, для значної частини яких образ України з колишньої братньої республіки все більш окреслено трансформується у ворожу країну[4]. Не дивлячись на очевидну безпідставність, алогічність, на кінець абсурдність таких звинувачень в бік України, цей парадокс доволі продуктивно працює як консолідуючий чинник масової свідомості прихильників ідеї неоімперського відродження Росії. Крізь призму цього парадоксу дезорієнтована свідомість має вважати Росію, яка своєю неоімперською експансіоністською політикою створює найбільші реальні загрози для української державної незалежності, братньою у відношенні до України країною, а Україну, яка навіть не може дієво захистити своє кровне українське на своїй історичній та Богом даній землі, а не те, щоб якимось чином загрожувати російській державності на її території, ця ж свідомість сприймає як реального ворога Росії.

Нижче з'ясуємо механізм ціннісного розколу між населенням Сходу й Заходу України та зробимо інтерпретацію сутності зазначених вище парадоксів і чинників, що їх породжують. Це, на наш погляд, має сприяти просвітленню свідомості, яка знаходиться в полоні цих парадоксів, а тому деформовано й хибно сприймає державну незалежність України. Спираємось при цьому на очевидні факти, ознаки й тенденції, які без заперечень зримо проглядаються в соціальній дійсності сучасного українського соціуму за роки державної незалежності України. За відправне положення беремо те, що перебіг ціннісного розколу з кожним роком набуває все більш парадоксальнішого характеру, оскільки відбувається на тлі чи то в контексті аномії[17; 19], тобто за відсутності реальних конструктивних світоглядних цінностей, які б сповідувались більшістю громадян України й

сприяли завдяки цьому консолідації українського суспільства. Це означає, що розкол чиниться й штучно роздувається на розбіжностях цінностей минулого історичного періоду суспільного розвитку. Й чинять цей розкол ті суб'єкти, які борються за отримання в свої руки суспільної влади, тобто тієї влади яка покликана консолідувати суспільство, а не розвалювати його, сіючи в ньому розбрат. Здобування суспільної влади в такий спосіб можна було б віднести до політичних курйозів, якби воно не породжувало трагічних наслідків для суспільства і народу, який в ньому проживає. Тому для українського народу з такої політичної комедії постає реальна суспільна трагедія.

В цій публікації через обмеженість її формату розглянемо лише цінності, які культивуються в свідомості населення Сходу України й зокрема Донбасу як найбільш густонаселеного, промислового й урбанізованого регіону з метою його гуртування під прапорами певних політичних угруповань й використання як свого електорату для здобуття влади в суспільстві. До таких цінностей можна віднести світлу пам'ять про радянське минуле, героїку й патріотизм, які виховувались, культивувались і шанувались в радянській системі, повагу й шанування простої людини в тому минулому, сакральне відношення до перемоги у Великій вітчизняній війні й до героїзму та вирішальної ролі в цій перемозі радянських воїнів під керівництвом радянських полководців. Радянське минуле творилося під червоними прапорами. Тому червоний прапор в атеїстичній свідомості, що була сформована комуністичною ідеологією, шахтарів та інших пролетарів Донбасу відіграє роль священного символу на кшталт ікони в релігійній свідомості віруючих у Бога людей.

Урбанізоване населення України, особливо східних і південних регіонів, у результаті жорсткої насильницької системної русифікації як основного засобу формування російської політичної нації, що проводилась століттями поспіль серед колонізованих народів, у переважній своїй більшості призвичаїлось до російської одномовності. Багато етнічних українців, які відчужились від материнської мови й закріпили в собі російську одномовність, змінили український етностереотип на російський [12]. Підтвердженням цьому є мільйони росіян, що проживають нині в Брянській, Курській, Воронізькій, Білгородській, Ростовській областях, на Кубані, нащадки українських перших поселенців, які опановували, захищали й закріплювали землі цих територій під юрисдикцією Росії. Переважна більшість з них в графі національності відмічають себе «русскими». Ось що значить мова. Нація з рідною мовою зростає, а без неї зникає. Нація, яка дорожить своєю мовою, може, навіть генетично, а також етнічно вироджуючись, збільшувати свою чисельність і могутність та примножувати територію своєї держави за рахунок інших народів. У той же час етнос, який репродуктивно множитьс'я й чисельно зростає, може зовсім зникнути, розчинившись в інших народах, коли втрачає рідну мову. На превеликий жаль, в результаті відсутності дієвої рішучої й послідовної політики з боку новітньої української держави щодо українського відродження й перш за все повернення етнічним українцям материнської мови, для значної частини населення Донбасу, серед якого більшість етнічні українці, російська мова залишається не лише невід'ємною частиною того радянського минулого, яким вони дорожать, а й єдиною мовою мислення й спілкування[11].

Тепер з'ясуємо, що спонукає пролетарів і зокрема шахтарів як найбільш згуртованої частини робітничого класу ремствувати на сьогоднішнє життя і з ностальгією зберігати світлу пам'ять про радянське минуле. Уникаємо при цьому спрощеного трактування ностальгії за минулим у свідомості середніх і особливо старших поколінь, яку зазвичай пов'язують з пережитою й назавжди втраченою ними молодістю та класичним протиріччям між старшими і молодими людьми, що спричинюють розбіжності в цінностях, які ті сповідують. Розглянемо цей феномен у суто життєвому вимірі, що полягає, в першу чергу, в порівнянні влаштованості й благополуччя особистого життя, а не в одній лише оцінці неминучих розбіжностей у цінностях старших і молодших поколінь. З такої позиції стають очевидними причини соціального й матеріального характеру, які спонукають буденну свідомість знедолених верств населення шахтарського, промислово насиченого краю

критично сприймати нинішню соціальну дійсність і жалкувати за втраченою дійсністю радянського зростка.

В радянський період, особливо в два останні десятиліття існування СРСР, шахтарі відчували себе не лише елітою робітничого класу, а й суспільною елітою. Таке відчуття було сформовано в них не лише зарплатами, які в 1,5-2 рази перевищували офіційні оклади міністрів та їхніх заступників, а також реальну зарплату університетських професорів та провідних академічних вчених, а й тією увагою, пошаною й почестями, які вони отримували з боку держави й суспільства в цілому. Тоді, в умовах планової економіки, держава дотувала збиткові шахти, не допускала того, щоб збитковість шахт негативно впливала на зарплату шахтарів, яка залежала виключно від їхнього виробітку, в достатній мірі фінансувала модернізацію шахт, жорстко контролювала їхню відповідність вимогам техніки безпеки. В той період навіть хворій свідомості не могла прийти думка про те, що кошти, які виділялись із державного бюджету на дотацію, модернізацію шахт, поліпшення техніки безпеки й умов праці в них, можна якимось чином направити в приватні руки, перегнати в офшорні зони і взагалі використати не за призначенням.

Якби влада як центральна, так і, особливо, регіональна за роки державної незалежності України не віддала промисловість Донбасу на поталу дикого, незагнужданого цивілізованими нормами суспільних відносин, капіталізму, який надзвичайно швидко переродився в монополізованого олігархічного монстра, а шляхом зваженої цілеспрямованої регуляторної політики посприяла б реструктуризації та диверсифікації цього промислового комплексу, з якого б не менш швидко зріс бізнес середнього класу, та вберегла шахтарів і пролетарів від масового безробіття й злиденного життя, тоді б і не було б вагомих підстав, окрім приємних спогадів про минулу молодість, жалкувати за радянським минулим, комуністичною ідеєю та червоними прапорами. Адже світовий досвід підтверджує, що комуністична ідея оволодіває свідомістю знедолених верств населення, які потерпають від суспільної несправедливості й перш за все через відсутність рівних можливостей в продуктивній реалізації власної особистості. Загально відома закономірність – чим більше злиденного й люмпенізованого населення, якому вже більше нічого втрачати, тим масштабніше соціальне підґрунтя для культивування комуністичної ідеології. Відомо й те, що найбільше знедолення несуть народам олігархічні й тоталітарні режими влади в суспільстві. В благополучних країнах з ринковою економікою, де утверджено верховенство права завдяки сталим демократіям і правовим державам, комуністичні рухи, як правило, не набувають суспільно значущого розвитку. І червоні прапори в масовій свідомості громадян таких країн не асоціюються з утвердженням суспільної справедливості, а радше символізують для них тоталітаризм, від якого в ХХ столітті здригався весь світ.

А оскільки Україні не вдалося, на відміну від сусідньої Польщі та інших постсоціалістичних країн, які успішно й благополучно для їхніх народів розвиваються, уникнути фази дикого капіталізму, через яку Америка й Західна Європа проходила щонайменше півтора століття тому, українські пролетарі й зокрема шахтарі, які звикли до патерналізму з боку держави й донині зберігають у своїй свідомості сподівання й соціальні очікування на підтримку чинної держави[6], пов'язують своє знедолене, злиденне й невлаштоване життя з новоутвореною державою, з її відокремленням від Росії, що призвело до розвалу Радянського Союзу. Хіба може держава розраховувати на прихильність і підтримку тих громадян, які вбачають в ній свого основного кривдника? Питання скоріше риторичне, аніж дискусійне. Особливо за тих умов, коли свідомістю таких громадян цілеспрямовано маніпулюють, підбурюючи їхню образу й незадоволення державою та звинувачуючи її в усіх негараздах сьогодення.

Розглянемо стереотипний варіант маніпулювання свідомістю російськомовного населення Донбасу. Не є секретом, що телевізійний ефір Донбасу покривається російськими каналами й українськими російськомовними проросійськими програмами. Для цих каналів і програм будь-яка новина, що може викликати в мешканців Донбасу антиукраїнські настрої, надзвичайно значима. Сюжет мирного покладання квітів під червоними стягами біля

пам'ятника загиблим воїнам у роки Великої Вітчизняної війни, який знаходиться у Львові чи іншому місті Західної України, не зацікавить такі телевізійні канали й програми. Більше того, такого роду сюжети їм невігідні, оскільки їхня телевізійна демонстрація може викликати почуття солідарності в українців Сходу з українцями Заходу України.

Зовсім іншого змісту й зафарбування набуває сюжет, коли така акція стає об'єктом екстремістського нападу чи блокування з боку українських націоналістів. Тут є де розгулятися шовіністичній антиукраїнській фантазії й комуністичній пропаганді та риторичі. На такий сюжет можна скільки всіяких антинародних і, зокрема, антипролетарських, собак навішати, що у свідомості того, хто його дивиться, усе перевернеться з ніг на голову. Сюди можна приплести й колишню бандерівщину в перемішку із сучасним «нашизмом» та українською мовою, якою змусять шахтарів розмовляти ті, хто вириває з рук комуністів червоні прапори, і нацизм із фашизмом, який може скоро утвердитись в Україні, коли українські націоналісти захоплять владу в суспільстві, та всіяких інших страшилок із націоналістично-екстремістським відтінком, від яких волосся на голові стає дибом.

Під впливом перегляду телевізійних сюжетів подібного штибу та їхнього неодноразового обговорення в колі сім'ї, сусідів, друзів увага шахтарів переключається на їхні світоглядні цінності, з якими вони прожили минуле, з якими живуть нині, з якими вони пов'язують краще життя. Напевно, що в свідомості більшості з них зберігся або відновився стереотип уявлення про український націоналізм як надзвичайно вороже й негативне явище, особливо про той націоналізм, який чинився під проводом Степана Бандери. Тому антинаціоналістичні сюжети телевізійних і радіопередач, газетних публікацій, Інтернету збуджують у такій свідомості антиукраїнські настрої, підштовхують цю свідомість до солідаризації з тими, хто захищає цінності, якими вона дорожить. Звідси зароджується на рівні свідомості суспільна солідарність знедолених із тими, хто їх знедолив, де роль з'єднуючої ланки в такій солідаризації грають нинішні комуністи, політичні лідери яких віроломно зрадили робітників і селян всієї України, а не лише Донбасу, злигавшись з олігархами в політичному союзі й тим самим прискоривши утвердження влади олігархії в Україні. Цей союз прискорив множення злидених верств населення в українському суспільстві, що розширило електоральну базу для ватажків комуністичного руху, які цинічно спекулюють в свідомості знедолених і скривджених з їхньою участю українських громадян комуністичною ідеєю як ідеєю справедливості, зайнявши нахабно в політичній сфері України нішу політичної сили, яка б мала реально боротись за відстоювання інтересів трудящих і соціально незахищених верств населення.

Дешифруємо цей суспільний парадокс, спираючись на очевидне. Як було зазначено вище, шахтарі та інші знедолені громадяни нинішньої України дорожать цінностями радянського комуністичного минулого, у першу чергу тому, що тоді їм жилося краще. Постає питання: хто й що знедолило та занастало життя сучасних шахтарів у Донбасі? Невже українські націоналісти, зокрема бандерівці, чи, можливо, народні рухівці? Може, це сталося через надання українській мові статусу державної мови? Чи навпаки, тому, що російську мову було позбавлено статусу державної мови в Україні? Але ж українським шахтарям ніхто не забороняє розмовляти російською мовою. Й українські націоналісти не позбавляли їх роботи й не нараховують зарплату тим, хто роботу має. Та й за модернізацію шахт і підвищення техніки безпеки в них українські націоналісти не відповідають. Тоді з яких причин шахтарі Донбасу можуть обурюватись на українських націоналістів та негативно ставитись до українізації, яку вони ототожнюють із націоналізмом?

Логіка підказує й підтверджує сказане вище, що такою причиною може бути, перш за все, посягання радикальних представників українського націоналізму на цінності, якими дорожать шахтарі Донбасу. Ця причина знаходиться на поверхні сучасної української соціальної дійсності. Друга причина, що знаходиться під спудом цієї новонародженої дійсності, за яку ті, хто незадоволений життям у незалежній Україні, можуть згадувати недобрим словом і звинувачувати українських націоналістів та народних рухівців, які збурили свідомість українського народу до прийняття рішення про вихід України зі складу

СРСР у 1991 році. Саме ця, друга, причина є козирною картою для ідеологів російського шовінізму та ватажків сучасного комуністичного руху в їхній антиукраїнській пропаганді та контрпропаганді проти українського націоналізму.

Але зачекайте, пропагандисти й контрпропагандисти – непримиренні борці з українством. Давайте логічно обміркуємо ступінь доказовості й переконливої аргументованості основних козирів вашої пропаганди й контрпропаганди, якими ви збудуєте у свідомості громадян України антиукраїнські настрої. Не все те козирне в тій пропаганді, що за козирне видається. Щоб у цьому переконатись, будемо спиратись на аргументи й контраргументи, які не піддаються спростуванню за своєю очевидністю та логікою.

Не піддається спростуванню вина українського націоналізму в тому, що український народ прагнув отримати Державну Незалежність України. Але цю вину не можна перекладати повністю на тих, хто в другій половині 1990-х років збував національну самосвідомість українського народу та ініціював Референдум 1 грудня 1991 року, на якому Народ України своїм волевиявленням вивів Україну зі складу СРСР у Незалежну Державність. То був історичний момент істини українського народу, до якого він ішов століттями, зберігаючи в собі українське ество.

У тому, що українське залишилось у тих українцях, які дійшли до цього історичного моменту й скористалися ним, винні покоління українців, які жили до цього в умовах гноблення, меншовартості й підпорядкованості українського народу іншим народам, коли з нього системно й систематично, століттями поспіль вигризали українську душу. Винуватити в збереженні українського ества серед цих поколінь доведеться багатьох, починаючи з українських селян, козаків, їхніх старшин і гетьманів і завершуючи духовною елітою українського народу, яка від покоління до покоління резонувала дух українства й виносила його на поверхню суспільної свідомості. Поіменний перелік тих, хто привів український народ до його Державної Незалежності, можна прочитати в історії України, яка не написана чи переписана під антиукраїнське замовлення. Наприклад, винуваті в тому, що український народ прийняв рішення своїм Референдумом про Державну Незалежність України, такі українські націоналісти, як Тарас Шевченко, Леся Українка та Іван Франко. Це істинні націоналісти, непідробні.

Але вони не винні в тому, як ми скористалися українською державністю в умовах цієї незалежності. Не винні в цьому й представники інтелігенції українського відродження 1920-30-х рр., розстріляного радянською владою. А в чому можна звинуватити за використання української державності не в інтересах українського народу дисидентів-шістдесятників, які зробили спробу другого українського відродження в тенетах радянського режиму й цим збурили думки в суспільній свідомості про самотність українського народу і його право мати вільну Україну? Хіба винуваті в цьому Іван Дзюба та Ліна Костенко як одні з лідерів того відродження, і хіба вони за таку «вільність» української держави боролись, яка стала підпорядкована інтересам кланів і угруповань під вівіскою партійних прапорів різного штибу та була використана як інструмент обкрадання, поневолення й гноблення простих людей, у тому числі шахтарів? А Василь Стус, представник цієї ж героїчної плеяди духовної еліти українського народу, хіба поклав свою голову в радянських таборах для політв'язнів заради знедолення своїх земляків-шахтарів?

Отже, духовна еліта українського народу, яку стовідсотково можна звинуватити в непідробному й неспекулятивному українському націоналізмові, що привів Україну до її Державної Незалежності, не винна в тому, що в цього народу не вистачило духу встати з колін і вибороти свою незалежність у доморощеної влади, яка захопила українську державу й використала її в суто власних меркантильних цілях, не подумавши при цьому про зростання благополуччя простих людей. Цього духу могло б вистачити, якби український народ мав достатньо чисельну й потужну духовну еліту, критерієм чого є наявність у такої еліти світоглядних духовних цінностей, які здатні підняти її над споживацькими інстинктами й матеріальним багатством заради запровадження й утвердження суспільної справедливості в

українському соціумі. Друга умова, щоб така еліта була причетною до розбудови української державності й могла зіпертись у цьому на український народ. А такі умови, особливо перша, не з'являються миттєво.

Зрощення духовної еліти це досить тривалий, розтягнутий в історичному часі процес. Згубити, знищити духовну еліту, як підтвердив досвід зачистки української духовної еліти радянським режимом, можна досить швидко – за одну ніч зібрати її представників, з їхніх осель, і вивезти воронками у визначене місце. Потім за день, без суду й слідства сфабрикувати вирок трибуналу. Й на наступну ніч розстріляти. До речі, як підтверджує історія діяльності радянського режиму влади, який нам обіцяють повернути нинішні ватажки комуністичного руху, розстрілювали неугодних цьому режимові людей і без вироків. В контексті цього спогаду мороком віє від ініціативи нинішніх комуністичних депутатів повернути смертну кару в Україні, які в передвиборчий період на кожному розі й кроці обіцяли останні дні буржуям. Як бачимо, буржуї нікуди не поділись, їхній режим зміцнюється, а комуністичні лідери прагнуть ще більше посилити його, озброївши цей режим смертною карою.

Позбавлений таким чином духовних пастирів, український народ потрапив у лабети бездуховних ділків, які цинічно користуються українською державністю не в інтересах простих людей, захопивши владу у свої руки, усе чинять на свій лад. І знедолення шахтарів – справа цих же рук. Власники цих рук, замість того щоб дякувати й шанувати українських націоналістів усіх поколінь за те, що дарували в їхні руки українську державність, завдяки якій вони стали заможними й багатими, тепер разом із комуністами збуджують у свідомості шахтарів та інших пролетарів і навіть селян Донбасу антагоністичне ставлення до українського націоналізму, що породжує антиукраїнські настрої серед населення цього краю. Антиукраїнські настрої – це прорадянські й проросійські настрої.

Розглянемо, що може, окрім ностальгії за радянським минулим, жити такі настрої у свідомості шахтарів Донбасу. Логіка виводить на порівняльний аналіз того, що є в Росії такого, чого немає в Україні, чим можна збуджувати проросійські настрої у свідомості моїх земляків[7; 8]. У Росії не залишився радянський лад, у який можна було б перескочити й жити там, як колись. Простий люд там бідую не менше українського. Олігархи в Росії крутіші за українських. І їх там значно більше. Сільська місцевість деградує й вимирає там не меншими темпами, аніж це відбувається з нашим селом. Російським шахтарям теж не краще наших живеться. Достатньо поглянути на долю шахтарів сусідньої з Донбасом Ростовської області. Поляризація на багатих і бідних там відбувається більш жажливими темпами, особливо якщо зважати на чисельність населення, яке живе за межею бідності.

Є там і таке, чого, слава Богу, в Україні немає. Завдяки відокремленості України від Росії, наші хлопці не клали свої голови в чеченській війні та в інших гарячих точках, якими переймається Росія. Хлопців з України не посилають за тисячі кілометрів від рідних домівок для служби в неосяжних просторах Сибіру, Крайньої Півночі й Далекого Сходу та закриття кордонів від експансії Росії Китаєм. Сумнівно, щоб перераховане вище могло б провокувати проросійські настрої у свідомості українських громадян незалежно від їхньої національності, у тому числі шахтарів Донбасу. Тоді що ж тягне цю свідомість до Росії? Напевно, усе ж таки те, чого немає або не вистачає в Україні.

В Україні не шанують із таким пієтетом радянське й, тим паче, монархічне минуле, як це робиться в Росії. Там це робиться системно й систематично, з великою помпою й широким розмахом. Вшановують як царський рід, так і тих, хто цей рід не лише звів на корінь, а й викорчував. У суспільній свідомості російського народу відтворюється й утверджується рафінована історія Російської імперії в монархічному та радянському форматі, з якої постає одна велич без будь-якої немочі. Така історія має пробуджувати у свідомості громадян Росії гордість за велику й величну державу, у якій вони живуть. Минулу імперську велич підкріплюють мілітаризацією сучасної Росії, а також демонстрацією військових мускулів. У Росії не переслідують червоні прапори і там єдина державна мова – російська. А мови понад ста п'ятдесяти народів і народностей, які проживають на своїх історичних землях, що

потрапили під юрисдикцію Росії в результаті здійсненої нею сухопутної колонізації, деградують і відмирають. Влада Росії всілякими способами прагне надихнути свою країну й народ, який там проживає, неоімперським духом зі зрозумілих причин: в імперії влада набуває абсолютного статусу й отримує необмежені повноваження на те, щоб витворити з підвладним народом усе, що їй заманеться, і не бути підзвітною народові за свої діяння. Ось це може жити проросійські настрої не лише в шахтарів Донбасу, а й в інших громадян України, у свідомості яких зберігається ностальгія за радянським минулим і за величчю Російської імперії [7; 8].

Але ж те минуле й та велич будувались на людських костях і досягались чисельними жертвами простих людей. Варто лише задуматись над тим, у чому полягає та велич, як може стати моторошно від печерної сутності цієї величі з огляду на гуманізм, який має сповідувати людство на сучасному етапі свого цивілізаційного розвитку. У чому велич – у війнах, з яких Росія споконвічно не вилазила? Але ж у тих війнах клали голови сини не лише російського народу, а й інших народів, які вона поневолила, у тому числі українського. Зауважимо, що віддавали своє молоде й нереалізоване життя сини простих людей, а не сини вельмож, на кшталт сучасних мажорів. Із супротивного боку клали свої голови сини теж простих людей, але інших народів. Заради кого й чого це робилося? Простим людям ці війни не були потрібні. А потрібні вони були тим, хто над ними володарював і прагнув задовольнити амбіції в здійснюваній експансії земного простору. Або просто втягували у війну свій народ, щоб відволікти його від суспільних негараздів, що збурюють незадоволення владою, які вона породжує своєю політикою.

Невже на возвеличенні історії воєн, які сіяли смерть, несли тотальні руйнації, призводили до гуманітарних катастроф, множили каліцтво має утверджуватись гуманізм як засада виживання людського роду в умовах техногенної цивілізації, коли брязкання зброєю стало дуже ризиковою й небезпечною справою для цього роду? Убивати, щоб володарювати, володарювати, щоб убивати – це світоглядні засади щонайбільше печерної людини. Але такий печерний світогляд самовбивчий для сучасної людини, оскільки вона озброєна не кам'яною сокирою. Для того щоб людство вижило й зберегло людський рід від самознищення, необхідно керуватись цінностями добра, які орієнтують на людськість у відносинах між людьми. Тому, якщо зійти з печерного світогляду й поглянути на історію воєн із гуманістичних позицій, тоді стає очевидним, що війна – це зло. Чим більша війна, тим більше зло. У чому ж тоді велич такої історії – невже у творенні зла? Тоді виходить, що чим більше створено зла, тим величніша історія. Хіба це є нормою християнської моралі? Не може бути в українських громадян ностальгії й за цинковими гробами, у яких повертали українських синів з Афганістану та з інших гарячих воєнних точок, у які Радянський Союз постійно влазив, застрявав у них, а потім довго не міг звідти вилізти. Тоді за чим ностальгія? Невже за імперським багатом?

Коли не у війнах, тоді в чому полягає велич Російської імперії? Мирне будівництво і його реалізовані грандіозні проекти, якими можна возвеличити цю історію, теж здійснювалось не гуманними шляхами, на яких від простих людей вимагалась жертвність виснажливою, без людських умов працею, зламанною долею, втраченим здоров'ям і навіть життям. А шлях реалізації окремих, найбільш грандіозних, як і не зовсім грандіозних, проектів буквально, а не метафорично, вистелено кістьми людей.

Наприклад, індустріалізація Радянського Союзу, яка була здійснена в стислий історичний період і перетворила імперію з аграрної в індустріальну. Цей реалізований проект, дійсно, вражає. Але ж не забуваймо про ціну його здійснення в гуманітарному й гуманістичному вимірі. Таку ціну нічим не можна виправдати, отже, і окупити. Тоді постає питання: чого вартий цей проект і, зокрема, його історична «велич». Невже цей проект вартий мільйонів заморених голодом селян? Адже саме необхідністю прискореної індустріалізації та милітаризації імперії виправдовують таку жорстокість радянського режиму його апологети, не визнаючи голодомори злочинами влади проти народу.

Коли в українських селах штабелювали тіла померлих від голоду селян, у Кремлі на прийомах, які владна верхівка радянського режиму полюбляла робити, граючи «демократію», столи ломились від різноманітного їства. Весь цивілізований світ здригався від злочину, який радянська влада чинила зі своїм народом, а ця влада в цей час жирувала й пирувала та писала «величну» історію ВКП (б) як керівної й направляючої сили Радянської імперії, відвівши індустріалізації одне з найвизначніших досягнень у цій історії. Безумовно, як неперевершену заслугу комуністичної партії.

Але цивілізовані країни продемонстрували реалізацію більш вражаючих проектів мирного будівництва й підтвердили свою цивілізованість тим, що це можна здійснювати не ціною гуманітарних катастроф і не на людських костях. Зокрема, Федеративна Німеччина відродилась з попелу повоєнної руйнації й посіла лідируючу позицію в сучасному світі. А Японія, не володіючи такими колосальними природними ресурсами, які є в Росії, з феодалізму за вражаюче короткий період модернізувалась в найновітніше постіндустріальне суспільство, яке за рівнем свого технологічного й соціально-економічного розвитку успішно конкурує з передовими країнами світу. На шляху згаданих досягнень держави цих країн не гноїли свої народи, а дбали про створення людських умов на будівлях, не експлуатували так виснажливо своїх людей, як робочу худобу. До речі, справжній господар дбає про пристойне втримання робочої худоби й не виснажує її надмірною працею.

Отже, зроблений вище аналіз ситуації розколу між населенням Сходу й Заходу України підтвердив наше попереднє припущення, що цей розкол має ціннісний характер на світоглядному рівні. Саме нестиківка певних цінностей, які сформувались й закріпились у світогляді населення суцільно Радянської України, зі світоглядними цінностями населення Західної України, яка була насильно приєднана до Радянського Союзу в 1939 році на підставі підступно віроломного пакту Молотова-Ріббентропа, розводить українців між собою, не дозволяє їм солідаризуватись в суспільному житті, створює підґрунтя для різноманітних спекуляцій на цій розбіжності, що здійснюють антиукраїнські сили. Доки етнічні українці скубуть одне одного, супротивні Українській Державності сили консолідується й укріплюють свої позиції.

Ось так, брати українці, нас завжди розводили й продовжують з не меншим успіхом розводити. Розводять не на реальному, а на символах. За що, проти кого й чого воюємо, браття? Мої знедолені земляки – за символи радянського минулого, яке вже минуло і його не повернеш, скільки б не замайоріло над Україною червоних прапорів. Хоч на кожному українському стовпі. Брати-українці із Західної України, які не можуть угамувати обурення за насилля й глум, що вчинив радянський режим із населенням західних українських областей, окупувавши їх у 1939 році, прагнуть відомстити, дати в пику радянській владі, якої вже немає, і несамовито борються із червоними прапорами.

А що ж прапороносці? Вони при своїй кровній справі, захищають ідеали знедоленого пролетаріату й колишнього колгоспного селянства. Якби на ці ідеали ніхто не звертав уваги, то й не було б що захищати. А коли на них, ці ідеали, ще й нападають, у комуністів з'являється прекрасна нагода реабілітувати свою підмочену політичним альянсом з олігархами репутацію в очах знедолених народних мас. Й олігархам напад на ідеали знедоленого ними пролетаріату теж на руку. У такий спосіб увага пролетаріату звернута не на причини свого реального знедоленого життя, а на символи, з якими в них асоціюється благополучне життя. На ґрунті захисту цих символів, святинь радісного минулого, виникає солідарність олігархів із пролетарями в сумному для останніх сьогодні.

Таким чином, здійснений аналіз механізму одного з варіантів ціннісного розколу між населенням Сходу й Заходу України й зроблений щодо цього висновок підтверджують сутнісну різницю між боротьбою з тим, що є реально в соціальній дійсності, і тим, що є у свідомості, зокрема із цінностями, які сповідує конкретна людина. Ця різниця особливо рельєфно проглядається в боротьбі з комуністичною дійсністю та комуністичною ідеєю. Боритись з комуністичною дійсністю в контексті сучасної української соціальної дійсності – це все одно, що боритись із привидами, тобто з тим, чого немає й не було, навіть у радянській

соціальної дійсності. У такій боротьбі індивідуальна й суспільна енергія витрачається на ніщо, отже, даремно.

Зовсім інша справа – боротись з комуністичною ідеєю як світоглядною цінністю. У соціально-економічних умовах, що склались в Україні за роки її державної незалежності, у такій боротьбі можна наразитись на неприємні наслідки й зовсім протилежні та небажані результати. Той, хто нападає на ці цінності, відштовхує від себе й штовхає в суспільну опозицію тих, хто сповідує ці цінності. Нехтувати цією, цілком очевидною обставиною чи закономірністю – чисте безглуздя. Українські націоналісти, які радикально нападають на ці цінності, категорично заперечують сповідування таких цінностей, уподібнюються представникам певної конфесії, які нав'язують агресивним чи безапеляційним способом іншій конфесії свої релігійні погляди, цінності та переконання. Радикально заперечувати й наступати з позицій українського націоналізму на цінності як атавізми комуністичного радянського минулого, які до сих пір сповідує значна чисельність громадян України, зокрема у південних та східних регіонах, означає лити воду на колесо антиукраїнського млина – прорадянського, прокомуністичного, проросійського, шовіністично російського, але не проукраїнського. Так і виходить – із чим боролись, на те й напорились. Запитується в задачі побудови української унітарної національної держави: кому потрібна така непримиренність і радикалізм в утвердженні українського? Головне, кому це вигідно? А вигідно супротивним силам, які підігрують антиукраїнські настрої в російськомовних анклавах України, посиляючись на загрозу, яку несе в собі для мешканців цих регіонів радикальний український націоналізм, який вони фарбують у коричневий колір.

Не бачити цього неможливо. Тому таке «небачення» не можна назвати навіть політичною короткозорістю. Тоді як це називається? Політичною кон'юктурою? Відстібнув собі декілька відсотків радикально налаштованого електорату, витягнув шаблону й, розмахуючи нею щосили, пішов у наступ на комуністів і радянське минуле. В умовах, коли посилюється загроза подальшої русифікації України, не складно в українців, особливо серед молоді, яка вчила нашу історію й володіє українською мовою, підіграти радикальний й навіть екстремістський протест. Але екстремізмом неможливо заразити все суспільство. Й слава Богу. Екстремізмом можна лише розколювати й розколоти суспільство. Звідси живиться ідея федералізму України, яку антиукраїнські сили постійно піднімають на щит, прагнучи поділити її на підставі ціннісного розколу, оскільки за національною ознакою цього не можна здійснити в принципі. Справжні українські націоналісти повинні дбати про збереження цілісності України, а не провокувати її поділ на регіональні князівства, які згодом, у роздріб чи оптом, будуть поглинуті більш потужною державою або декількома державами.

Якщо ми, незалежно від нашої національності, вважаємо себе громадянами незалежної Держави, пов'язуємо власне життя й життя та долю своїх нащадків з Україною, тоді нам немає чого ділити цю країну між нашими й не нашими[9]. Мусимо навчитись розуміти й поважати один одного. Так історично склалося, що населення однієї частини України виховувалось на одних цінностях, які закріпились у свідомості, до певної міри як світоглядні життєві орієнтири, але в більшій мірі як стереотипи мислення й оціночні погляди на соціальну дійсність і те, що в ній твориться. А населення другої частини України успадкувало дещо інші цінності, частина з яких принципово, а де в чому, можливо, і докорінно відрізняється від цінностей, які сповідують інші громадяни нашої спільної й неділимої Держави.

То що тепер робити? З'ясовувати, чиї цінності цінніші? Якщо з'ясовувати, тоді яким чином? Хто той арбітр, якого можуть послухати громадяни України, які мають відмовитись від своїх цінностей і перейти на сповідування інших, більш правильних, цінностей? Сподіваюсь, що в кожного вистачить логіки продовжити питання цього смислового ряду, щоб дійти висновку: нав'язувати силоміць свої цінності іншому – це щонайменше не толерантно. Кожна людина має право шляхом освіти, життєвого досвіду, власного

осмислення приходити до певних переконань і вирішувати, що для неї є цінністю, а що не є такою.

Життя згодом усе розставляє на свої місця. Хтось раніше позбавляється псевдоцінностей як оманливих ідеалів чи надуманих стереотипів, а хтось пізніше доходить висновку, що він ішов не тією життєвою дорогою або його вела цією оманливою дорогою чужа воля. А коли якась людина, проживши життя, так і не усвідомить своїх хибних життєвих цінностей – це також її право. Важливо, щоб вона ці хибні цінності не нав'язувала іншим людям. Ось на це людина права не має.

Висновки та рекомендації

1. Щоб здолати ціннісний розкол між громадянами України, зокрема її Сходу й Заходу, не треба намагатись переробити іншого на свій копил. А треба прагнути зрозуміти іншого. І в цьому розумінні знаходити для себе пояснення: чому той інший не такий як ти. Віднаходити в такому поясненні аргументи й підстави, якими можна було б не звинуватити, а виправдати іншого за не зовсім таке ставлення до соціальної дійсності й життя, яке є в тебе. Якщо ми, громадяни України, самі між собою не порозуміємось й не примиримось, то хтось за нас цього, тим паче, не зробить. Нацькувати можуть, а примирити – ні. Бажаючих внести розбрат у наше суспільство й в український народ вистачає. Як усередині України, так і за її межами. Українська Держава для наших недругів, мов більмо в оці чи кістка в горлі. Без України ніяк нова імперія не може склеїтись.

2. Подолання ціннісного розколу між населенням Сходу й Заходу України, який відбувається на розбіжностях цінностей, що були зумовлені історично, географічно, політично, економічно, культурно в минулому, можливе на основі суспільного консенсусу, й у першу чергу в політичній сфері України, ініціатором і гарантом досягнення якого має виступити українська держава як політичний і основний суспільний інститут. Але подолання лише цього ціннісного розколу не гарантує консолідації сучасного українського суспільства та його успішного розвитку, оскільки воно зависло на тривалій період в стані аномії. Затримка перехідного суспільства в стані аномії, коли нових цінностей, у які б можна було повірити, люди не знаходять у соціальній дійсності, де проходить їхнє життя, а старі, за відсутності нових, цінності не відмирають – надзвичайно загрозливий стан для такого суспільства. Чим довше суспільство буде затримуватись у такому світоглядно знеціненому стані, тим тяжчим стає його морально-психологічний стан, з якого надзвичайно складно виходити, щоб таке суспільство оздоровити. Годі й говорити про консолідацію суспільства, у якому мільйони громадян живуть спогадами про минуле, інші, розчарувавшись в усьому, впали в соціальну апатію, що тяжіє до депресії, а ще інші начхали на будь-які цінності та у першу чергу на добродієність й зривають мить, живуть одним днем, а про завтрашній не згадують. Неодноразово обдурений народ стає деморалізованим і зневіреним. Український народ сімдесят із лишком років дурила комуністична влада світлим майбутнім, яке щоразу віддалялось, мов міраж у пустелі, і вже два десятиліття поспіль дурять популістськими передвиборчими гаслами так звані партійні суб'єкти, які від виборів до виборів усе з більшою несамовитістю рвуться у владу й до влади і з кожним разом вдаються до ще більших хитромудрощів у тому, як обшахрувати цей народ. Ідеологічними засобами, голою пропагандою такий народ не піднімеш. Для того щоб народ вийшов зі стану аномії та зневіри, потрібні не балачки, а конкретні дії й справи, які своєю матеріалізацією в соціальній дійсності змогли б відвернути свідомість від ностальгії за втраченим минулим і навести її до реального життя, яке проходить тут, а не десь в Америці, і зараз, а не в ефемерному майбутньому, що зазвичай малюється ідеологічними фарбами. І досягнутим успішним сьогоднішнім вселити віру в кращий завтрашній день.

3. Шлях виведення суспільства зі стану аномії пролягає через подолання відчуження влади від народу, через повернення довіри до влади з боку пересічних громадян, які знаходяться за межами владних структур. Для того щоб це відбулося, необхідно демонополізувати політичну й економічну сфери сучасного українського суспільства, здолати в ньому деструктивні та небезпечно руйнівні для України й народу кланово-

олігархічні протекціонізм і лобізм, які заблокували не лише розвиток середнього класу як базису демократії і здорової цивілізованої конкуренції, а й будь-які паростки демократії та правової держави й громадянського суспільства. Розв'язання цієї інтегральної проблеми, яка блокує вихід сучасного українського соціуму із системної суспільно-політично-економічної кризи, залежить від громадянського і політичного волевиявлення та світоглядної компетентності сучасних можновладців, державних діячів і політиків, які володіють реальною владою в Україні. Це найбільш бажаний та ідеальний і найменш **безболісний** шлях розв'язання проблеми консолідації сучасного українського суспільства та виведення його в цивілізований демократичний простір з двадцятилітньої одиссеї блукань і зневіри навколо цього простору. Коли ж такого волевиявлення чинної суспільної влади не відбудеться, тоді залишається розраховувати на громадянську позицію і волю українського народу, який за чинною Конституцією України є сувереном в своїй незалежній Державі. А український народ – це всі ми, громадяни України незалежно від національності й соціальних статусів. Отже, в кінцевому рахунку не лише історичне майбуття України, а й наше благополуччя залежить від конкретної громадянської позиції, яку займає кожен з нас відносно того, що твориться в соціальному просторі України. Коли ж ми уникаємо визначеності в зайнятті принципової громадянської позиції, тоді й маємо те, що маємо.

4. Зроблений в цій публікації аналіз та інтерпретація механізму ціннісного розколу, який полягає в банальному й досить примітивному маніпулюванні не лише буденною, а й теоретичною свідомістю громадян України, коли вони нахабну й брутальну брехню сприймають за правду, а правді не вірять, засвідчує доволі низький рівень в наших громадянах власне громадянськості. Критична й принципова громадянська свідомість ніколи б не дозволила так нею маніпулювати ні в буденності та повсякденні, ні, тим паче, на її теоретичному рівні. Брак громадянськості в українських громадянах – це наслідок не лише тривалого історичного періоду бездержавності України, а й недостатнього виховання та навчання громадянству. Звідси розкривається непочатий обшир системної й систематичної роботи для освіти, особливо вищої освіти, як соціального інституту, а також для широкого загалу української інтелігенції. Значні верстви населення України потребують елементарного лікбезу з громадянськості, який би посприяв просвітленню їхньої свідомості хоча б для того, щоб вони змогли усвідомлено порівняти переваги, які їм надає громадянство незалежної України, з реальними загрозами від громадянства в імперії, яке неминуче прирече їх на знеособлений соціальний субстрат, що слугуватиме будівельним матеріалом або гарматним м'ясом у розбудові імперії та здійсненні імперського експансіонізму.

Список використаних джерел:

1. Балабан Р. Українські суспільні цінності / Ростислав Балабан // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. – 2011. – Вип. 4(54). – С. 88-99.
2. Більченко Є. «Схід – Захід» як релігійно-культурологічна проблема: специфіка розвитку національної культури / Євгенія Більченко // Мистецько-літературний портал «ЗАХІД – СХІД». – № 8 (11.05.2009) – С.1-3.
3. Бортников В. «Розмежування» в Україні в контексті ціннісної ідентифікації населення // Український центр політичного менеджменту[Електронний ресурс] / Валерій Бортников. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/pfv.php>
4. Горбулін В.П. Без права на покаєння. – Харків: Фолио, 2009. – С.
5. Кривицька О. Міжрегіональний «розкол» України: чинники поглиблення / Олена Кривицька // Політичний менеджмент. 2008. – №2. – С.51-65.
6. Михайлич О. Регіональний чинник електоральних орієнтацій в Україні // Український центр політичного менеджменту[Електронний ресурс] / Олександр Михайлич. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/pfv.php>
7. Михальченко М. Постколоніальний синдром на пострадянському просторі: порівняльний аналіз / Микола Михальченко// Світогляд. – 2010. – №5.–С. 50-53.

8. Михальченко М. Україна – не Росія: ціннісний аспект відмінностей і загального / Микола Михальченко // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. – 2011. – Вип. 4(54). – С. 6-19.
9. Націоналізм, патріотизм і шовінізм (з листа В. Липинського до Богдана Шемета, писаний у Райхенау 12 грудня 1925 р.) / Мала енциклопедія етнодержавознавства. – С. 745-746.
10. Ороховська Л. Вплив векторів розвитку «Схід – Захід» на Україну // Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету [Електронний ресурс] / Л.А. Ороховська. – Режим доступу: [http:// archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vnau_f/2008_2/orox.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vnau_f/2008_2/orox.pdf)
11. Палій О. Якою буде доля української мови на козацьких землях... Донбасу? / Всеукраїнська незалежна суспільно-громадська газета «Козацький край». – 25 червня 2012.
12. Патеї-Братасюк М.Г. Етно-національне відчуження: філософсько-соціологічний аналіз. Кн. 2. Відчуження «невідчужуваного». – Тернопіль: ООМС-К. – 1998. – С. 251.
13. Порушення прав Українців в Росії. (Підготовлено КЛГП СКУ). Категорія: Світовий Конгрес Українців. Створено: Вівторок, 04 вересня 2012, 20:46 [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http:// kobza.com/ua/svitovuj-kongres-ukrajinciv/4234-porshennia-...](http://kobza.com/ua/svitovuj-kongres-ukrajinciv/4234-porshennia-...)
14. Радченко В. Національна ідея України – ціннісний підхід [Електронний ресурс] / О.В. Радченко. – Режим доступу: [http:// www.stationline.org.ua/indeks.php/pravo/28/1103-nacionalna-...](http://www.stationline.org.ua/indeks.php/pravo/28/1103-nacionalna-...)
15. Римаренко С. Соціокультурні розбіжності регіонів України // Держава і суспільство [Електронний ресурс] / Сергій Римаренко . – Режим доступу: [http:// archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pubupr/2010/2010-34/do...](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pubupr/2010/2010-34/do...)
16. Рудяков П. Мова як цінність у теорії та на практиці / Павло Рудяков // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. – 2011. – Вип. 4(54). – С. 55-65.
17. Рябченко В. Аномія в українському соціумі: соціально-філософський аспект проблеми // В.І. Рябченко / Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. праць. – 2006. – Вип. 57. – с. 78-85.
18. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: ООО Изд-во АСТ, 2003. – 605 с.
19. Шайгородський Ю. Аномія як суспільний і особистісний феномен / Юрій Шайгородський // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. – 2011. – Вип. 4(54). – С. 19-29.